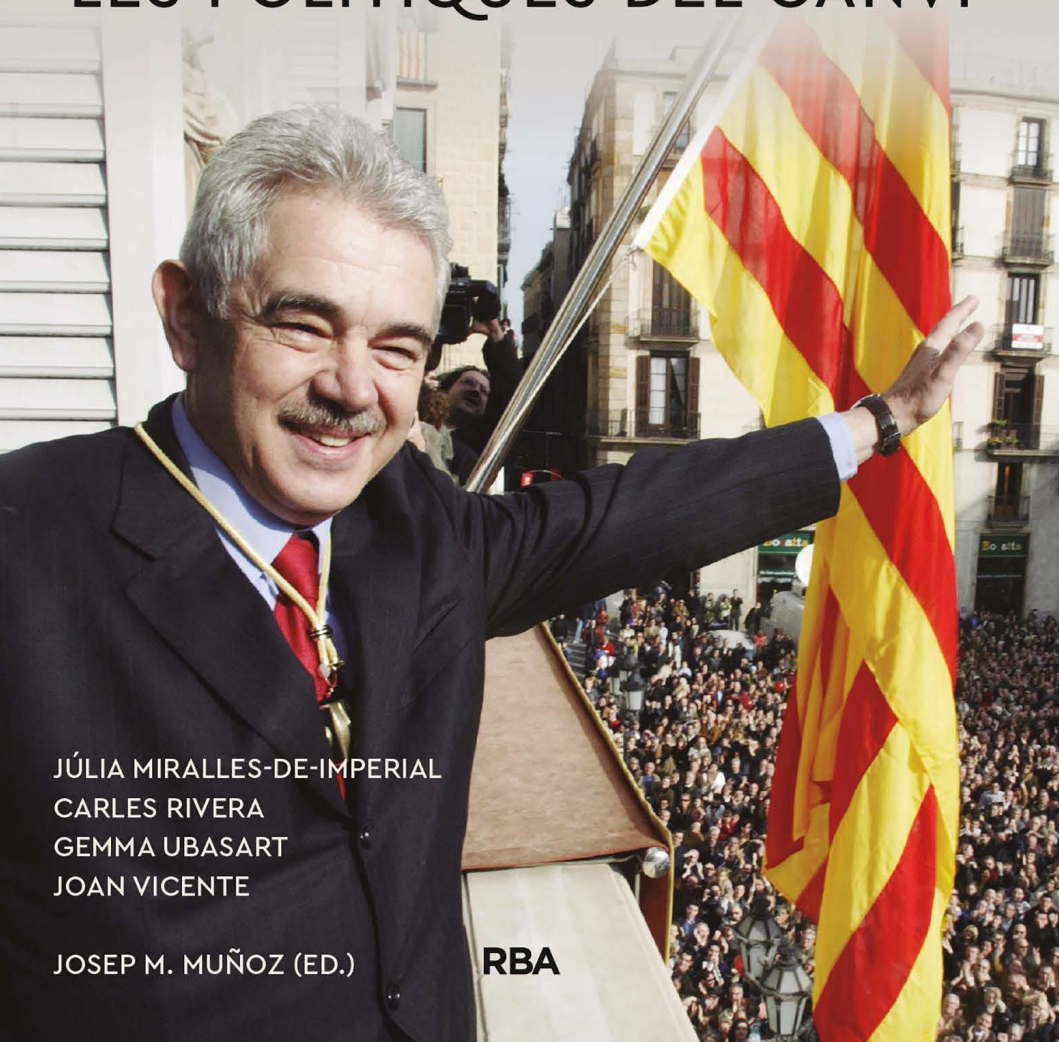

MARAGALL I EL GOVERN DE LA GENERALITAT: LES POLÍTIQUES DEL CANVI

JÚLIA MIRALLES-DE-IMPERIAL
CARLES RIVERA
GEMMA UBASART
JOAN VICENTE

JOSEP M. MUÑOZ (ED.)

RBA

*Maragall i el govern de la Generalitat:
les polítiques del canvi*

Júlia Miralles-de-Imperial,
Carles Rivera, Gemma Ubasart,
Joan Vicente
Josep M. Muñoz (ed.)

MARAGALL
I EL GOVERN
DE LA GENERALITAT

Les polítiques del canvi

RBA

© Fundació Catalunya Europa, 2021.

© de l'edició: Josep M. Muñoz, 2021.

© dels textos: Júlia Miralles-de-Imperial, Carles Rivera,

Gemma Ubasart, Joan Vicente, Josep M. Muñoz, 2021.

© d'aquesta edició: RBA Libros y Publicaciones, S. L. U., 2021.

Av. Diagonal, 189 - Barcelona 08018.

rbalibros.com

Amb el suport de:

**Ajuntament
de Barcelona**

**Generalitat de Catalunya
Departament
de la Presidència**

Primera edició: novembre de 2021.

REF.: ODB0988

ISBN: 978-84-9187-923-7

EL TALLER DEL LLIBRE, S.A. • REALIZACIÓN DE LA VERSIÓN DIGITAL

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

SUMARI

<i>Prefaci</i> , per Josep M. Vallès	15
<i>Introducció</i> : «El canvi que Catalunya anhelava»: la presidència de Pasqual Maragall, per Josep M. Muñoz	21
1. On tot comença	21
2. Ampliant la base	25
3. Desbrossant el camí	29
4. Les escales del Tinell	32
5. Una legitimitat en qüestió?	35
6. La reforma de l'Estatut	38
7. Un balanç: <i>too big to succeed</i> ?	40
 AUTOGOVERN I QUALITAT DEMOCRÀTICA, per Gemma Ubasart	
1. Introducció: el context i els eixos estratègics	43
2. Autogovern: el nou Estatut i l'aposta plurinacional	48
2.1. El nou Estatut: procés d'elaboració, tramitació i aprovació	51
2.2. La complexitat del procés estatutari	58
2.3. L'Estatut del 2006 i els límits introduïts per la sentència del Tribunal Constitucional del 2010	67
2.4. Reforçar Catalunya i transformar Espanya	73
2.5. Tenir presència i incidència a Europa i al món	76
3. La qualitat democràtica	81
3.1. Bon govern, transparència i avaluació	83

3.2. Participació ciutadana	91
3.3. Reforma de l'Administració i la funció pública	97
3.4. El govern en el territori i l'aposta municipalista	100
3.5. Els mitjans de comunicació	104
4. Institucions sòlides i democràtiques	110
4.1. Seguretat pública. Plenes competències i transformació del model	111
4.2. <i>Treballar per una Administració de justícia més propera i eficient</i>	116
4.3. La política penitenciària com a política social: renovació i enfortiment	123
4.4. Nous valors a l'Administració: memòria democràtica i cultura de la pau	128
5. A mode de conclusions: balanç d'un canvi interromput	132
5.1. Les tres dimensions	132
5.2. La continuïtat durant la presidència de José Montilla	136
5.3. El relat dominant en discussió	138

IMPULS ECONÒMIC, ACORD ESTRATÈGIC

I FINANÇAMENT, per Carles Rivera

1. Introducció	143
2. El punt de partida: la construcció de l'agenda econòmica	145
2.1. El programa electoral del 1999	145
2.2. El «llibre vermell»: Un projecte econòmic per a Catalunya en la societat del coneixement	148
2.3. El govern alternatiu i els compromisos econòmics	153
2.4. L'acord del Tinell i el Pla de Govern 2004-2007	157
3. L'acord estratègic: una aposta concertada per a un nou model de competitivitat	159
4. Impuls de la competitivitat de l'economia catalana	169
4.1. Recerca, desenvolupament i innovació empresarial	170

4.2. Potenciació dels instruments per al finançament de les pimes i l'emprenedoria	178
4.3. Internacionalització i atracció d'inversions	182
4.4. Indústria i sistemes productius locals	183
4.5. L'ampliació de Fira de Barcelona	186
4.6. Promoció i diversificació del turisme, amb el sector privat	188
4.7. Un comerç compacte, complex i cohesionat	190
4.8. Inclusió digital i TIC	197
4.9. Millora de la qualitat de l'ocupació	200
4.10. La competitivitat del sector agroalimentari	206
5. Les finances de la Generalitat	211
5.1. La reforma de l'impost de successions i donacions	215
5.2. Finançament de les infraestructures	217
5.3. Reforma de la gestió pressupostària i de la tresoreria	218
5.4. Racionalització i finançament de la despesa sanitària	220
5.5. Passat i present de la gestió financera de la Generalitat	223
6. La proposta de nou finançament autonòmic	225
6.1. Les balances fiscals, un instrument per al debat i la negociació	241
7. Cloenda	243

CONSTRUINT ELS DRETS SOCIALS

I CULTURALS, per Júlia Miralles-de-Imperial

1. Introducció	249
2. La concepció de l'agenda del canvi en polítiques socials	261
2.1. Les polítiques socials per a les tres formacions polítiques del Govern	261
2.2. Les responsabilitats del Govern	267
3. L'acció de govern per al progrés social i cultural	268

4. L'educació, puntal del progrés social	269
4.1. El punt de partida	269
4.2. Els compromisos	272
4.3. Les mesures	274
4.4. Continuitat i canvi en els governs posteriors	277
5. De la caritat i l'assistència als drets socials efectius	279
5.1. El punt de partida	279
5.2. Els compromisos	281
5.3. Les mesures	283
5.4. Continuitat i canvi en els governs posteriors	288
6. Avançar cap a una salut integral i comunitària	291
6.1. El punt de partida	291
6.2. Els compromisos	292
6.3. Les mesures	294
6.4. Continuitat i canvi en els governs posteriors	296
7. La igualtat de gènere, un llarg camí per recórrer	298
7.1. El punt de partida	298
7.2. Els compromisos	300
7.3. Les mesures	301
7.4. Continuitat i canvi en els governs posteriors	304
8. Ampliar la concepció de la cultura i dels drets culturals	305
8.1. El punt de partida	305
8.2. Els compromisos	306
8.3. Les mesures	308
8.4. Continuitat i canvi en els governs posteriors	310
9. Conclusions	312

PENSAR, PLANIFICAR, FER: les polítiques territorials, urbanes i mediambientals, per Joan Vicente Rufí

1. Introducció	317
2. Els punts de partida	321
2.1. «Una línia roja i daurada»	321
2.2. El nou govern: unes tradicions i experiències per reprendre, reforçar i innovar	323

2.3. L'herència rebuda: un territori en profunda i ràpida transformació amb unes polítiques públiques febles	329
2.4. 1999-2003, una legislatura de preparació i de desgast	332
3. El projecte al Govern. les polítiques territorials, urbanes i ambientals	337
3.1. Els objectius com a punt de trobada i de partida	338
3.2. Del barri al paisatge; del pla al projecte	343
3.3. Medi natural i habitatge	352
3.4. Model, lleis, plans, obres, participació i corresponsabilitat	363
4. Una legislatura intensa quant a decisions, debats i imprevistos	365
4.1. Dins del govern	365
4.2. Amb l'oposició: de les «acusacions» de continuïtat a les de ruptura	370
4.3. Més planejament, més participació, més governança..., més mobilització	373
5. Els resultats. Molt més del que sembla, molt menys del que es volia	377
5.1. Reflexió, planificació i... acció	379
5.2. Les polítiques territorials. Un model de país	380
5.3. L'urbanisme: de la supramunicipalitat al barri	386
5.4. L'habitatge com a dret i les polítiques d'habitatge com a deure	389
5.5. Medi natural, sostenibilitat. D'Europa al municipi	392
5.6. Capital social fix	395
6. Cloenda	399
EPÍLEG. La Catalunya possible de la presidència Maragall: un balanç	413

ANNEXOS

Referències bibliogràfiques	431
Cronologia: la presidència de Maragall i el seu context	459
Governos de la presidència Maragall (2003-2006)	467
Consellers dels governos de Maragall per ordre alfabètic de cognom	469

In memoriam

DIANA GARRIGOSA (1944-2020)

PRESIDENTA DE LA FUNDACIÓ CATALUNYA-EUROPA

PREFACI

JOSEP M. VALLÈS

*What might have been and what has been
Point to one end, which is always present.*

T. S. ELIOT (*Burnt Norton, Four Quartets*)

Quina ha estat la rellevància política del govern de la Generalitat presidit per Pasqual Maragall entre el 2003 i el 2006? Ha representat una inflexió transformadora amb conseqüències duradores? O, per contra, potser no ha estat més que un parèntesi accidentat en la història recent del país? Contribuir a donar una resposta a aquests interrogants és l'objectiu d'aquesta obra col·lectiva, impulsada pel programa Llegat Maragall de la Fundació Catalunya-Europa (FCE) (www.catalunyaeuropa.net).

El llibre que presentem pot ser considerat la continuació del volum que la FCE va publicar fa quatre anys, amb el títol *Pasqual Maragall. Pensament i acció*.¹ Semblava aleshores que convenia fer una anàlisi ordenada del pensament de Maragall —expressat, des de la seva mateixa joventut, en textos editats i en notes privades— per relacionar-lo amb la seva acció política durant més de mig segle i per comprovar que —lluny de la seva reputació d'improvisador— hi ha una coherència ben treballada entre la seva reflexió i les seves iniciatives polítiques.

1. Claret, J. (coord.), et al. (2017). *Pasqual Maragall. Pensament i acció*, Barcelona, La Magrana.

A una part de la seva acció política es dedica ara aquest nou volum. La intervenció de Maragall en les institucions s'ha desplegat en dues etapes de durada molt desigual: a l'Ajuntament de Barcelona (1979-1997) i a la Generalitat de Catalunya (1999-2006). D'aquests dos períodes, el primer ha rebut una atenció intensa per part d'estudiosos i historiadors que han ressaltat l'enorme efecte transformador de l'alcaldia de Maragall sobre la ciutat de Barcelona, convertida en pocs anys en una referència de prestigi entre els grans nuclis urbans del món.

En canvi, l'actuació de Maragall a la Generalitat de Catalunya com a líder de l'oposició i com a president no ha estat objecte de la mateixa curiositat per part dels observadors i analistes. Potser perquè ha quedat eclipsada per l'èxit del període municipal. Potser perquè la durada ha estat massa curta. Però, també, més probablement, perquè ha estat molt identificada amb la gestació accidentada de l'Estatut d'autonomia del 2006, una operació que sovint ha estat jutjada, de vegades, de manera precipitada i interessada, com un fracàs personal. El resultat d'aquesta associació de la presidència de Maragall amb l'Estatut del 2006 ha tingut un doble efecte: ha convertit Maragall en responsable d'aquell resultat i ha deixat a l'ombra la resta de l'obra de l'Executiu que ell va dirigir.

D'aquí que —com deia abans— s'hagi escrit poc sobre la presidència de Maragall i de la seva etapa al govern de la Generalitat si no era per posar el focus en l'operació de la reforma estatutària. Per als adversaris que van veure el govern Maragall —des de l'inici— com una intrusió anòmala en la història de la Generalitat, convenia silenciar tot el que fou realitzat durant aquell període o desqualificar-ho gairebé en bloc, tal com va fer amb pertinàcia l'oposició política del moment, ben acompanyada per determinats mitjans de comunicació. Fins i tot, entre bona part dels qui van donar suport a aquell govern o que hi van simpatitzar ha predominat

de vegades la sensació —el relat, diríem avui— que aquell intent de governar de manera diferent s'havia frustrat per moltes raons, no havia tingut bons resultats i, per tant, no pagava la pena de revisar-lo ni, fins i tot, de recordar-lo.

El pas del temps, les enormes transformacions globals que ens han portat els primers vint anys del segle XXI i la convulsa seqüència de fets que han marcat en aquesta última dècada les relacions entre Espanya i Catalunya han provocat, de rebot, un cert redescobriment de la figura de Maragall i, fins i tot, una certa revaluació del projecte polític amb el qual va arribar a la presidència de la Generalitat. Pensem que, en aquest moment i gairebé dues dècades després que accedís a aquella presidència, ha arribat l'hora d'abordar amb més serenitat i coneixement de causa el que va representar l'acció d'aquell govern de Catalunya i el conjunt de les polítiques públiques, definides i endegades durant aquells anys.

Això és el que fan aquí els autors dels quatre capítols dedicats respectivament a les polítiques institucionals (G. Ubassart), les polítiques econòmico-financeres (C. Rivera), socials i culturals (J. Miralles-de-Imperial) i territorials (J. Vicente). Els autors són especialistes que pertanyen a una generació posterior a la que va acompanyar més directament Maragall en la seva tasca de govern i disposen, per tant, d'una visió emocionalment més distanciada de les intencions i els resultats de la seva tasca i de la del seu govern. A aquests capítols precedeix una introducció (J. M. Muñoz) que descriu el context històric en què es prepara i es produeix l'accés de Pasqual Maragall a la presidència, encapçalant el primer govern de coalició de la Tercera Generalitat².

2. La Generalitat restablerta l'any 1977 pot ser considerada la tercera en termes històrics, si s'admet que la primera fou la creada el segle XIII i suprimida el 1714 i la segona la que va tenir existència efectiva entre 1931 i 1939. Per altra banda, el govern Maragall seria el seu primer govern de coalició ja que les formacions polítiques que l'integraven (PSC-Ciutadans pel Canvi, ERC i ICV-EUIA) havien competit electoralment abans de sig-

Tal com es dedueïa de l'obra ja citada del 2017, Pasqual Maragall no ha estat un polític improvisador ni oportunista. Quan va assumir el repte d'optar a la presidència de la Generalitat ho feia amb intencions prou pensades durant els seus anys d'activitat política. Per descomptat, pretenia aconseguir que una alternativa catalanista i d'esquerres governés la Generalitat com a senyal de normalitat i d'higiene democràtiques. Però el seu objectiu no era sols un canvi de govern.

Col·laborant amb les altres forces de l'esquerra catalana i amb el suport d'altres iniciatives ciutadanes, apuntava a tres grans objectius: la revisió de les relacions Catalunya-Espanya-Europa a partir de les experiències acumulades des de la transició democràtica; l'impuls de polítiques públiques destinades a la millora de la qualitat de vida de la gent i orientades a la modernització de l'economia del país; finalment però no de menor importància, la rectificació de pràctiques de govern sospitoses i poc transparents que generaven la desafecció ciutadana i afeblien la legitimitat democràtica de les institucions.

El programa era, doncs, força ambiciós. Desvetllava moltes esperances de canvi, però també generava i excitava l'oposició dels interessos que es veien amenaçats, a Catalunya i a Espanya. Amb aquesta combinació de suports, de resistències i d'hostilitats declarades, el govern de Maragall va posar en marxa les seves polítiques. No és intenció d'aquest llibre fer-ne un balanç complet definitiu i indiscutible dels resultats, perquè tota obra política permet fer valoracions diferents. Tampoc no pretén fer una anàlisi d'avaluació tècnica de les polítiques examinades que correspondria a un treball de caire

nar el seu pacte de coalició, tal com correspon als Executius de coalició identificats en els estudis internacionals. No ho són, en canvi, els governs integrats per partits que s'han presentat ja units a les eleccions perquè han signat prèviament acords de cooperació governamental: aquesta era la relació entre Convergència Democràtica de Catalunya i Unió Democràtica de Catalunya que constituïren CiU entre 1978 i 2001, convertida en federació entre 2001 i 2015.

més acadèmic. El que s'intenta amb aquesta iniciativa és palesar l'abast i la diversitat de l'obra de govern desplegada en el curt període de la presidència de Maragall i completada en part en els anys immediatament posteriors pel govern Montilla. Es tracta d'una tasca de recopilació necessària i, en bona mesura, inèdita, que esdevé particularment oportuna davant de la persistència de visions simplificadores i frívols d'aquell període, nascudes sovint dels prejudicis o del desconeixement.

Pensem que el temps transcorregut ara permet valorar millor què hi va haver d'obra completada, què va quedar a mig fer i què es va demostrar com a proposta inviable. També interessa verificar què hi havia d'anticipació de qüestions que han adquirit després —i continuen tenint— una importància crucial a Catalunya com a societat que pertany —amb tots els seus clarobscur— a un determinat entorn socioeconòmic, polític i cultural.

La Gran Recessió del 2008 i la pandèmia del 2019 han plantejat reptes extremadament exigents, a escala nacional i a escala global. La Fundació Catalunya-Europa vol contribuir al debat sobre les respostes que la societat catalana ha de donar a aquests desafiaments. En aquest context, pensem que pot ser útil revisar la política i les polítiques del govern de Maragall i analitzar-ne els encerts i les errades, amb les aportacions innovadores, les limitacions i les insuficiències.

Tota acció de govern en un sistema democràtic reclama la combinació de dues actituds: satisfer demandes quotidianes i immediates de la ciutadania i alhora tenir presents les exigències col·lectives que desborden la durada dels cicles electorals. L'encert en aquesta combinació és el que defineix finalment l'estatura política de qui es dedica a la cosa pública. Les dues actituds són difícils de compatibilitzar perquè les capacitats i els recursos necessaris per fer-ho no sempre són a l'abast de qui s'ho proposa. Però no es pot renunciar a cap de les dues actituds quan es vol fer de la política un autèntic servei a la

comunitat. L'objectiu d'aquesta obra quedarà satisfet si permet al lector de fer una valoració més equilibrada del servei que Pasqual Maragall i el govern que va presidir van fer al seu país i si li permet deduir d'aquella experiència alguna lliçó útil per a l'etapa difícil que ara ens toca de recórrer.

AGRAÏMENTS

La FCE vol deixar constància de la col·laboració essencial de la Fundación RBA i del seu president, Ricardo Rodrigo, en l'edició d'aquesta obra. També vol agrair la participació de Jaume Bellmunt, Enric Marín, Oriol Nello, Borja de Riquer i Eulàlia Vintró, patrons i vocals del Consell Assessor de la FCE, que han acompanyat amb els seus suggeriments el treball dels coautors. Cal esmentar, finalment, la feina indispensable de Fidel Bellmunt, responsable del programa Llegat Pasqual Maragall de la FCE, pel que fa a la coordinació dels treballs i la preparació dels annexos documentals.

INTRODUCCIÓ:

«EL CANVI QUE CATALUNYA ANHELAVA»: LA PRESIDÈNCIA DE PASQUAL MARAGALL

JOSEP M. MUÑOZ

L'elecció del socialista Pasqual Maragall, l'any 2003, com a president de la Generalitat de Catalunya no pot considerar-se, en absolut, un simple relleu a la presidència de la institució, ni tan sols el producte de la normal alternança dels partits en el govern inherent a tot sistema democràtic. La història i l'ambició que la seva candidatura duia associades, després de vint-i-tres anys de presidència de Jordi Pujol, i les expectatives que va despertar el primer govern d'esquerres que accedia a la Generalitat des que la institució d'autogovern havia estat restablerta el 1979, justifiquen amb escreix aquesta afirmació. El mateix Maragall, en acomiadar-se el 2006 d'una presidència que va resultar una mica més curta i molt més accidentada del previst, sense poder esgotar la legislatura, va ressaltar justament en el seu discurs de comiat que l'any 2003 s'havia iniciat «el canvi d'idees i persones que Catalunya anhelava des de feia temps. Era ben bé l'hora i feia temps que era hora».

I. ON TOT COMENÇA

De fet, la història té un punt de partida, llunyà, el 1980. La Catalunya que havia sortit del franquisme —o, més ben dit, de l'antifranquisme— s'havia inclinat electoralment cap a l'esquerra, la qual es va imposar clarament en les eleccions generals del 1977 i del 1979, i en les municipals del 1979.

Aquell últim any, l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de Catalunya va donar pas a l'elecció del primer Parlament de Catalunya, que va tenir lloc el 20 de març del 1980 i en la qual, contra pronòstic, la coalició nacionalista Convergència i Unió (CiU) es va imposar com a primera força en un hemicicle que, tanmateix, seguia decantat a l'esquerra: 74 diputats pertanyien a forces progressistes (PSC, PSUC, ERC i PSA) enfront dels 61 que sumaven CiU i la centrista CC-UCD.

Afeblit per una abstenció alta que el va afectar molt directament, el Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) —que va passar dels més de 870.000 vots que havia obtingut en les dues eleccions generals anteriors a només 606.000 a les autonòmiques, mentre que el PSUC, el partit dels comunistes catalans, es mantenia en el mig milió de vots— no va ser capaç de prendre la iniciativa i, en una història que ara no ens toca analitzar, el nacionalista Jordi Pujol va ser investit president (amb els vots de CC-UCD i d'ERC) en lloc del candidat que havia semblat partir com a guanyador, el socialista Joan Reventós. A partir d'aquell moment es va consolidar a Catalunya una forta divisió política, i també el que podríem qualificar, a la manera americana, d'una «guerra cultural», entre socialistes i convergents. Els primers, forts a les grans ciutats (començant per les quatre capitals de província, però també a moltes ciutats mitjanes que, en principi, podien semblar «sociològicament» més afins al vot convergent) i a l'àrea metropolitana de Barcelona; els segons, controlant sòlidament la Generalitat i la Catalunya interior. Totes dues forces representaven dues concepcions diferents i enfrontades de com refer el país després del franquisme i de com estructurar-lo amb l'autonomia reguanyada: el 1982, Pasqual Maragall prenia possessió de l'alcaldia de Barcelona amb un discurs titulat, inequívocament, «Per una Barcelona olímpica i metropolitana».

La majoria absoluta de Jordi Pujol a les eleccions al Parlament de l'any 1984 (en què CiU va créixer espectacularment, en passar dels 753.000 als 1.346.000 vots, mentre que

el PSC va recuperar la cota dels 866.000 vots, a costa de l'enfonsament del PSUC, que el 1981 havia protagonitzat una crisi de proporcions inaudites) va consolidar fortament aquest model dual; un model que segurament no té parió a d'altres autonomies, on es produeix una correlació més gran entre el vot municipal, autonòmic i general. A Catalunya, en canvi, es va poder parlar d'«abstenció diferencial» i de «vot dual» per referir-se al comportament divers d'un mateix electorat segons el tipus de consulta.

Aquell mateix 1984, la reacció de Pujol a la presentació d'una querella per part del Fiscal General de l'Estat contra una vintena d'antics responsables de Banca Catalana, ell inclòs, per una gestió que va ser judicialment considerada imprudent i, fins i tot, desastrosa, va enrarir enormement l'ambient polític i va créixer l'antisocialisme de CiU, que a aquelles alçades ja havia trencat la inicial entesa amb les forces de progrés (cal recordar que entre el 1979 i el 1981, Convergència formava part del govern municipal de Barcelona, en la inèrcia unitària entre les forces del catalanisme polític que havia creat l'Assemblea de Catalunya).

En tot cas, a partir d'aleshores, la presidència «forta» de Jordi Pujol, la majoria absoluta del qual es va mantenir durant una dècada, fins al 1995, va contribuir a una sensació de domini en certa manera incontestable (i que va portar alguns a parlar fins i tot de «règim» convergent), mentre que els intents dels socialistes per esdevenir una alternativa viable de govern van fracassar, fins al punt d'influir en la dinàmica interna del PSC, amb la revolta contra l'aleshores primer secretari del partit, Raimon Obiols, en el seu congrés de Sitges de 1994. Amb tot, el pujolisme no va ser incompatible ni amb l'entesa parlamentària a Madrid de CiU amb el govern del PSOE, ni amb la continuïtat de les majories electorals de l'esquerra a les grans ciutats, en una divisió de papers que en alguns moments semblava acceptada, o si més no assumida com a inevitable, per les dues parts.

L'any 1987, l'aprovació de les lleis territorials que suprimien la Corporació Metropolitana de Barcelona va posar de manifest l'oposició de Pujol a qualsevol possible «contrapoder» metropolità i el seu temor explícit a una Barcelona que titllava d'«hanseàtica», és a dir, deslligada del seu rerepaís, tot expressant un històric recel del catalanisme conservador enfront de la capital. En aquell moment, Barcelona ja havia estat designada seu dels Jocs Olímpics del 1992, una operació d'un gran calat que pot ser vista, sense forçar l'argument, com el punt àlgid de l'enfrontament de concepcions polítiques i culturals entre socialistes i convergents. Mentre Pasqual Maragall demostrava la potencialitat d'utilitzar un *soft power* (i l'aliança amb el govern de l'Estat) per fer possible l'impuls econòmic i la transformació urbana d'una ciutat que no era capital d'Estat, la Generalitat va assumir un compromís pressupostari més aviat modest i no es va integrar al Hòlding Olímpic responsable de les obres d'infraestructura, traduint la manca de voluntat de Pujol de reforçar el poder de Barcelona (tot i el seu reconeixement, en alguna ocasió, de la capital com la *force de frappe* de Catalunya).

Justament l'extraordinària «reconstrucció» (per utilitzar el terme d'Oriol Bohigas, l'influent delegat d'urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona en els anys vuitanta) duta a terme pels ajuntaments d'esquerres a partir del 1979, després de dècades de negligència i especulació urbanística sota el franquisme, era considerada pels socialistes com la palanca per accedir, finalment, al govern de la Generalitat. Al capdavant, era una estratègia que havia estat avalada de manera recurrent per l'electorat amb confortables majories municipals i culminada en la important operació de consens que van significar els Jocs del 1992 —un consens ciutadà, entre diferents administracions, i entre sector públic i sector privat, que va dur fins i tot a teoritzar un «model Barcelona», exportat amb més o menys èxit a ciutats de contextos diferents, com l'Amèrica Llatina. Amb tot, això

no va ser suficient per trencar el predomini pujolista al Parlament de Catalunya, com ho va demostrar la candidatura no reeixida de Joaquim Nadal (alcalde socialista que governava, amb una majoria absoluta que va arribar a ser del 51 % dels vots, una ciutat electoralment «convergent» com Girona) a les eleccions del 1995. A Pujol només el podia derrotar Maragall: aquesta era una conclusió clara. La qüestió era com i amb quines forces.

2. AMPLIANT LA BASE

La candidatura de Pasqual Maragall a la presidència de la Generalitat podia semblar un fruit obvi de l'èxit de l'operació olímpica, i de fet va començar a gestar-se aleshores, però no va caure pas com una fruita madura. L'endemà dels Jocs, el 1993, Pasqual Maragall impulsa, entorn de l'associació cívica Catalunya Segle XXI, un procés de reflexió sobre el futur polític i social de Catalunya (més explícitament, i en paraules del llavors alcalde de Barcelona, l'associació, vagament inspirada en l'Acció Catalana dels anys 1920 i 1930, havia de «preparar el terreny al postpujolisme»). En aquell temps, es convenç també de l'absoluta necessitat —per utilitzar un terme que ha fet fortuna posteriorment— «d'eixamplar la base» electoral del PSC, però també de «reordenar» les forces progressistes amb un esquema menys lligat al passat i més obert a concepcions àmplies de partit, en la línia del Partit Demòcrata nord-americà, el Frente Amplio uruguaià o la Concertación xilena, així com de les successives refundacions del PCI a Itàlia. Aquest posicionament —que té també com a referent els intents paral·lels de renovació del socialisme francès, com l'encapçalat per Michel Rocard— mantindrà Maragall dins una lleial discrepància amb el PSC, fruit tant de la seva particular idiosincràsia personal, poc compatible amb una estricta disciplina partidista, com, sobretot, d'una diferent visió estratègica.

En aquest moment, es posen en joc dues concepcions diferents que tenen a veure amb la lectura divergent que es fa de les causes de la incapacitat electoral de les esquerres per derrotar el pujolisme.

D'una banda, hi ha la que apunta cap a la suposada «supeditació» ideològica dels socialistes catalans al nacionalisme català, que seria la responsable que en les eleccions autonòmiques s'abstingués una part important dels qui a les eleccions generals voten el PSOE. Una posició que Felipe González va resumir el 1999, amb una excepcional claredat, en una frase recollida per Josep Ramoneda («*Pasqual no ganará, porque para los míos, Maragall y Pujol son lo mismo*»), i que constitueix una línia de pensament i d'acció polítiques que durà una certa intel·lectualitat caracteritzada per la seva hostilitat envers el pujolisme (des de posicions prèviament més aviat properes al PSC i el PSUC) a impulsar, l'any 2005, i com a fruit de la presidència mateixa de Maragall a la Generalitat, la fundació d'un nou partit expressament anticatalanista, anomenat Ciutadans-Partido de la Ciudadanía.

D'una altra banda, hi ha una via que parteix d'una visió més sofisticada de la realitat i que, com a fruit del debat entorn de la vigència de l'Estatut del 1979 (però també de la mateixa experiència personal de la relació amb el govern de Madrid, fins i tot si aquest govern és «amic»), propugna la necessitat d'avançar en un model federal de l'Estat. La formulació intuïtiva que fa Maragall arran de la seva descoberta del «principi de subsidiarietat» (a saber, que allò que pot fer la instància administrativa més propera al ciutadà no ho faci una instància superior), la seva al·lusió continuada a la necessitat d'arribar a percentatges de despesa pública similars als dels estats federals (el famós 50-25-25 % de despesa pública de les administracions estatal, regional i local) i, especialment, el més elaborat «federalisme fiscal» que es formula des del PSC, situen aquesta opció en el terreny d'un catalanisme polític que, per la via de la racionalització de l'organització

territorial del poder, vol superar, sense negar-los, els greuges del pujolisme respecte als dèficits de l'autogovern. I que, podríem afegir, amb l'assumpció de la necessitat de millorar l'autogovern, aspira amb determinació a ocupar el que Pujol havia definit com «l'espai central» de la política catalana.

El 1997, Pasqual Maragall abandona l'alcaldia que ha ocupat durant quasi quinze anys (ha estat el segon alcalde més llongeig de la ciutat, després de Josep M. de Porcioles, l'alcalde dels anys del *desarrollismo* franquista), i la sensació és que marxa donant un cop de porta al seu propi partit, el PSC, fruit de la desavinença. A Roma, on s'ha «refugiat» en un entorn acadèmic, i on referma tant la seva preocupació europeïsta com la seva simpatia pels models «oberts» que formula en aquells moments l'esquerra italiana (amb experiències com L'Ulivo, una coalició nascuda el 1996 com a reacció al primer triomf de Berlusconi), Maragall és sol·licitat repetidament perquè torni a Barcelona a encapçalar la candidatura dels socialistes per tal de derrotar un Pujol desgastat, que el 1995, davant de Joaquim Nadal, ha perdut la majoria absoluta aconseguida el 1984, i per posar fi, d'aquesta manera, al bloqueig polític que s'arrossega des de tants anys. A un dels que peregrinen a Roma, l'expresident espanyol i líder del PSOE, Felipe González, Maragall li confirma que la seva aposta és pel federalisme, però per un federalisme «diferencial».

L'estratègia de Maragall, un cop acceptat el repte, passa per la imprescindible ampliació de la base electoral, que concreta de dues maneres: en primer lloc, amb la voluntat d'exemplar els límits del PSC amb una sèrie d'iniciatives que cristal·litzen el 1998 en Ciutadans pel Canvi (CpC), una associació política de suport a la seva candidatura, compromesa amb la idea de renovació democràtica, amb un lema que advoca per «una altra manera de fer política», que agrupa sectors de l'esquerra federalista no enquadrats en partits polítics, i que va formar una coalició electoral amb el PSC tant el 1999 com el 2003 (i encara el 2006); i, en segon lloc, amb

l'acostament a les altres forces d'esquerra, tant amb Iniciativa per Catalunya-Verds (ICV) (de fet, els hereus del PSUC sempre se'ls havia vist com un aliat «natural» dels socialistes), com singularment a Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), un acostament facilitat tant per l'experiència prèvia de governs de coalició a l'Ajuntament de Barcelona (on Maragall, malgrat la seva olímpica popularitat, no va obtenir mai la majoria absoluta), com, en el darrer cas, per les posicions que ERC, de la mà de Josep Lluís Carod-Rovira, que n'era el secretari general des de l'any 1996, adopta en la línia d'un nacionalisme cívic, no identitari, o, si es vol, d'un independentisme no nacionalista.

El «decàleg» federalista lliurat per Maragall a Carod-Rovira en una trobada a la platja tarragonina del Miracle, el març del 1999, és situat pel mateix Maragall com el moment en què es posen les bases del futur govern «tripartit» a la Generalitat. Però el resultat de les eleccions al Parlament del 17 d'octubre del 1999 esdevé, per ben poc, insuficient per aconseguir la majoria parlamentària, malgrat les dues innovadores coalicions que fa Maragall per concórrer-hi amb garanties d'èxit. D'un costat, acorda amb l'antic secretari general del PSUC i aleshores president d'ICV, Rafael Ribó, una coalició amb ICV a Tarragona, Lleida i Girona, a fi de concentrar el vot d'esquerres en unes demarcacions on es reparteixen pocs escons. De l'altre, la coalició del PSC amb Ciutadans pel Canvi pretenia acostar-se a capes mitjanes professionals urbanes, però també a segments de la Catalunya interior refractaris al clientelisme pujolista, uns sectors que a les eleccions autonòmiques eren tradicionalment menys proclius a votar socialista. D'aquesta manera, Maragall obté els millors resultats dels socialistes en unes eleccions al Parlament de Catalunya, i amb 1.183.299 vots supera per 5.000 vots CiU, que n'obté 1.178.420. La diferència d'escons —gràcies al fet que segueix en vigor la Disposició Transitòria Quarta de l'Estatut del 1979, perquè CiU s'ha resistit sempre a aprovar una

lleï electoral catalana més proporcional— entre les dues formacions (52 a 56) permet, però, a Pujol ser investit, per últim cop, com a president de la Generalitat, amb el suport del Partit Popular (PP): 68 vots a favor, enfront dels 67 del futur tripartit. (Un suport que era una prolongació del «pacte del Majestic» del 1996, pel qual el PP de José María Aznar va arribar a la presidència del govern espanyol, i que incloïa per part de CiU el compromís de no abordar la reforma de l'Estatut).

La sensació d'oportunitat perduda (Maragall mateix es va negar inicialment a admetre que no pogués formar govern, adduint la seva victòria en vots), fruit d'un resultat tan ajustat en escons (cal recordar que la representació d'ICV es veurà afeblida pels 44.454 vots que obtindrà la seva escissió EUiA, insuficients per tenir representació parlamentària, però suficients segurament per restar un escó als ecosocialistes d'ICV), planarà per sempre més en el relat d'aquells anys.

3. DESBROSSANT EL CAMÍ

La legislatura 1999-2003 no serà, tanmateix, un temps perdut, i serà aprofitada per Maragall per desbrossar el seu camí cap a la presidència i, alhora, per mostrar unes altres maneres de fer política. Així, aprofitant la complicitat amb el president del Parlament, Joan Rigol (una complicitat que els socialistes han buscat amb el polític democratacristià des dels temps del «pacte cultural», de mitjans dels anys vuitanta), Maragall impulsa una modernització de la infraestructura, fins llavors molt precària, que el Parlament de Catalunya posava a disposició dels diputats. Maragall no només pretenia dignificar la vida parlamentària, sinó també subratllar el paper fonamental de les institucions, dotant-les d'«estatalitat». (Una preocupació que el futur president de la Generalitat estendrà, per exemple, a la celebració institucional de l'Onze de Setembre: els símbols i les formes també compten en política).

Al mateix temps, i prenent com a model el *shadow cabinet* del parlamentarisme anglosaxó, Maragall constitueix un «govern alternatiu» o «a l'ombra» per fer tant un seguiment de les polítiques que duu a terme el govern de CiU com per anar perfilant les polítiques públiques del futur govern d'esquerres. Finalment, però no menys important, buscarà en aquests anys un més gran coneixement personal del que s'ha convingut a anomenar el «territori», que l'ajuda a establir complicitats i a trencar una imatge massa associada a la figura de l'alcalde de Barcelona.

Altrament, Maragall va encapçalar, a mitja legislatura, l'any 2001, i davant l'escepticisme del seu propi partit, una moició de censura que sabia que no podia prosperar, però que probablement li va servir per reforçar la seva posició i per mostrar que la presidència de Pujol podia acabar un dia (l'única moició que s'havia presentat mai abans contra Pujol va ser l'any 1982, i per part de Josep Benet al capdavant del grup del PSUC).

Però, probablement, el moviment de més gran calat que emprèn Maragall és l'aliança amb el nou secretari general del PSOE, José Luis Rodríguez Zapatero, que havia estat escollit per un estret marge (amb el suport dels socialistes catalans) en el congrés federal del partit el juliol de l'any 2000, justament després que el PP d'Aznar aconseguís la majoria absoluta a les Corts espanyoles. Amb Zapatero, que reivindica el seu passat familiar republicà, Maragall hi coincidirà en el referent de l'enginyer i assagista castellà Anselmo Carretero, militant del PSOE, autor de diversos llibres sobre el caràcter plural d'Espanya i llavors tot just traspassat, a qui Maragall defineix com «*el infatigable propagador de la España "nación de naciones", mi compatriota y compañero*», en una «carta oberta» a Zapatero, publicada a *El País* (4/11/2002). I serà en la figura de Zapatero que veurà, justament, la possibilitat de fer front a «*un nacionalismo español fatuo y agresivo*» que, més que reforçar, el que fa és comprometre «*el futuro de España como unión de los pueblos que la forman*».